

TEEMA: POHJOISMAINEN HYVINVOINTIVALTIO

Osana Suomalaisen Tiedeakatemian 100-vuotisjuhlallisuuksia akatemian yhteiskuntatieteiden ryhmä järjesti tammikuun 28. päivänä 2008 juhlaseminaarin otsikolla ”Pohjoismaat: malli vai umpikuja?” (”The Nordic welfare state – a model for the future, or a blind alley?”).

Ajatuksena oli arvioida hyvinvointivaltiomallin menestystä, sen puutteita sekä tulevaisuuteen liittyviä riskejä. Huolta tulevaisuudesta ovat aiheuttaneet erityisesti väestön ikääntymisestä johdettu julkistalouden heikentyminen, kyky verottaa liikkuvia toimijoita sekä keskiluokkaistumisen vaikutus hyvinvointimallin poliittiseen kannatukseen.

YP julkaisee omana teemakokonaisuutenaan seminaarin alustuksista viisi, jotka tekijät ovat muokanneet artikkeleiksi. Olli Kangas ja Suvi Ronkainen kirjoittivat tekstinsä suomeksi, Torben M. Andersenin, Bo Rothsteinin ja Louis Chauvelin tekstit on käännetty englannin kielestä, kääntäjinä kahdessa ensimmäisessä Tiina Ristikari ja Jorma Sipilä ja viimeisessä Jorma Sipilä.

Pohjoismaat – maailman paras kolkka?

OLLI KANGAS

Kansainvälisissä hyvinvointivertailuissa on aina jossain määrin kyse kauneus- tai urheilukilpailun kaltaisesta asetelmasta. Kuka on paras ja kaunein? Vertailuihin sisältyy aina normatiivinen sanoma siitä, miten asioiden tulisi olla. Gøsta Esping-Andersenin (1990) kuuluisa jaottelu ”hyviin, pahoihin ja rumiin” hyvinvointivaltioihin *Three Worlds of Welfare Capitalism* -teoksessa on hyvä esimerkki tällaisesta lähestymistavasta. Normatiivisuuden vuoksi vertailut herättävät intohimoja ja vahvoja tunteita. Voittajat kiittävät indikaattoreiden luotettavuutta. Hävinneet puolestaan kiistävät vertailussa mittareiden merkityksellisyyden ja yrittävät kehittää menetelmiä, jotka kohentaisivat oman maan sijoitusta. Näistä syistä Pohjoismaita on yhtäällä kuvattu candidemaisesti parhaiksi maailmoiksi kaikista kuviteltavista olevista maailmoista ja taas toisaalla synkeäksi

kylmän kiusaamaksi Pohjolaksi, jossa kylmyyden ohella säälimätön verottaja piinaa holhoojavaltion nujertamaa, jo luonnostaankin synkkyytteen taipuvaista kansaa. Osa poliittisista ja osa tieteellisemmistäkin analyyseistä elää tällaisten stereotyyppien varassa, mutta suurin osa on toki vivah-teikkaampaa ja käyttää myös muita sävyjä kuin mustaa ja valkoista (yleisesityksiä ks. esim. Kautto & al. 2001; Kangas & Palme 2005; Fritzell & Lundberg 2007; Andersen & al. 2007).

Myös minulle annettuun tehtävään¹ – arvioon siitä, ovatko Pohjoismaat maailman paras kolkka

1. Suomen tiedeakatemian 100-vuotisjuhlatoimikunta pyysi minulta esitelmän, jonka otsikko oli täsmälleen sama kuin käsillä olevan artikkelin otsikko. Muiden esitelmätsijöiden tehtävänä oli tuoda esille Pohjoismaiden synkempää puolta.

– sisältyy tämä normatiivisuus. Paras? Millä mittareilla? Pulmat alkavat jo mittaväliteitten valinnasta. Ei ole olemassa mitään yksiselitteistä mittaria, jolla maat voitaisiin asettaa paremmuusjärjestykseen. On olemassa joukko erilaisia indikaattoreita ja indikaattoriryypäitä, jotka paljastavat jonkin ulottuvuuden tutkittavista maista. Eri mittareiden pohjalta on tietysti mahdollista laskea summaindeksi, jonka mukaan paremmuus ratkaistaan. Käytännön politiikan tekemisen kannalta erilliset indikaattorit ovat relevantteja työkaluja. Esimerkiksi köyhyysmittari voi osoittaa jonkin maan kohdalla, että tietyn väestöryhmän (esim. eläkeläiset) köyhyysriski on selkeästi suurempi kuin vastaavan väestöryhmän riski muissa maissa tai muiden väestöryhmien samassa maassa. Tällöin vertailun yhteiskuntapolitiittinen sanoma on se, että kyseiseen huono-osaiseen väestöryhmään kohdistuva sosiaaliturva (esim. eläkepolitiikka) kaipaa parantamista. EU:n ja OECD:n, Maailmanpankin ja YK:n sosiaali-indikaattoreita käytetään osin juuri näin ja kansallisia poliittisia päätöksentekijöitä patistetaan naming and shaming -strategialla kehittämään jälkeensäjäneitä järjestelmiään tai muuttamaan kansallista sosiaaliturvaa kulloisenkin kansainvälisen organisaation haluamaan suuntaan (European Union, 2008; OECD, 2008; World Bank, 2008; United Nations, 2008).

Kansainvälisiin hyvinvointivertailuihin on siis olemassa hyvin paljon erilaisia mittareita, mutta peruspulma säilyy: mitkä mittarit ovat relevantteja. Tässä tarkastelussa jätän analyysin ulkopuolelle luonnonolosuhteet, kilpailukykyindeksit, antikorruptioindeksit, Lissabonin strategian kaltaiset tarkastelut. Luonnonoloja lukuun ottamatta Pohjoismaat pärjäävät kyseisillä mittareilla hyvin. Jos muuttujista laskettaisiin summaindeksi, voisimme jo alustavasti vastata otsikon kysymykseen myönteisesti. On kuitenkin syytä keskittyä tarkastelemaan sellaisia muuttujia, jotka mittavat kansalaisten hyvinvointia, ja vasta sitten yrittää vastata otsikkoon.

Lähden liikkeelle keskustelemalla lyhyesti erilaisista tavoista hahmottaa hyvinvointia ja siitä, miten nämä filosofiset hahmotukset vaikuttavat mittarivalintaan. Sen jälkeen käyn esimerkinomaisesti läpi eräitä indikaattoreita, joilla hyvinvointia on totuttu kansainvälisissä vertailuissa mittaamaan. Mukana on niin objektiivisia muuttujia (esim. elinikä, kansantuote) kuin subjektiivisia tunteja luotaavia mittareita (esim. onnelli-

suus, sosiaalinen luottamus). Edelliset mittarit poistavat sen vaaran, joka pelkkiin subjektiivisiin mittareihin sisältyy. Jälkimmäiset puolestaan tuovat mukaan kansalaisten kokemuksen. Sanottakoon, että esitys ei pyri olemaan kaiken kattava ja tyhjentävä, pikemminkin se on yleissilmäys siihen, millaisia mittareita on käytetty ja millaisia vertailevia tuloksia niistä on saatu silmällä pitäen otsikon kysymystä. Mukana tarkastelussa on 18 kehittyynyttä OECD-maata, joista vertailukelpoisia kansainvälisiä tilastoja on saatavilla.

Utilitarismista uudelleenjakoon – ja uudelleenjaosta utilitarismiin?

Utilitarismi hallitsi angloamerikkalaista ja laajemmin koko läntistä hyvinvointifilosofista ajattelua pitkälle toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Utilitarismin oppien mukaisesti tärkeää oli kartuttaa yhteiskunnallista hyvää. Tuon hyvän jakaantumiseen ei sen sijaan kiinnitetty paljoakaan huomiota. Niinpä keskeinen hyvinvoinnin mittari oli ja on edelleenkin henkeä kohti laskettu kansantuote. Kuten taulukosta 1 ilmenee, Pohjoismaat eivät muodosta selvää ryhmää. Norja on läntisen maailman toiseksi rikkain maa, ja Tanska sijoittuu viidenneksi. Sen sijaan Suomen (11:s) ja Ruotsin (10:s) sijoitus on vaatimattomampi.

BKT/capita kuvaa tiettyinä vuotena tuotettujen palvelusten ja tavaroiden arvoa suhteutettuna maan väestön määrään, ja osin tästä syystä se ei ole kovin hyvä hyvinvoinnin mittari (keskustelusta laajemmin ks. Korpi 1996). Ensimmäinen ongelma liittyy siihen, että mittari on poikkileikkaustyyppinen, eikä kerro kansallisen varallisuuden historiallisesta kertymästä mitään. Esimerkiksi vaikka Suomen BKT/capita saattaa olla jonain vuonna suurempi kuin Ruotsin, taloudellisen hyvinvoinnin taso ei meillä ole läntistä naapuriamme korkeampi. On nimittäin niin, että kansallisen varallisuuden kertymä ja näin muodoin myös taloudellisen hyvinvoinnin taso ovat useista historiallisista syistä suurempia Ruotsissa kuin Suomessa. Toinen ongelma liittyy siihen, että BKT/capita ei kerro, millaisin työponnistuksin kyseinen kansantulo on saavutettu. Yhdysvaltojen kansantulo on noin 25 prosenttia korkeampi kuin Tanskassa, Suomessa ja Ruotsissa, mutta vastaavasti amerikkalaiset työskentelevät noin neljänneksen enemmän kuin pohjoismaalaiset. Miten painottaa korkeampaa tulotasoa pitempään

vapaa-aikaan ja parempaan sosiaaliturvaan? Kolmas ongelma, joka liittyy BKT-mittarin utilitaristisiin lähtökohtiin, on tulonjaollinen. Asian filosofinen puoli tulee hyvin esiin John Rawlsin (1971 & 1993) oikeudenmukaisuuspohdinnossa. Rawlsin vaatimushan oli, että huomiota on kiinnitettävä siihen, miten yhteiskunnan huonoosaisten asiat hoidetaan. Siksi on yritetty rakentaa indeksejä, joissa myös kansantulon jakaantuminen huomioitaisiin.

Yksi tällainen mittari on Amartya Senin (1976, ks. myös Sen 1982, 1992 & 2001) ehdotus. Senin mukaan kansantuloa on painotettava eriarvoisuutta mittaavalla ginikertoimella. Tämä ns. Senin indeksi on muotoa

$$\text{BKT/capita} * (1\text{-ginikerroin})$$

Eriarvoisuuden huomioon ottaminen parantaa Pohjoismaitten tilannetta, ja Norja ja Tanska valtaavat kärkipaikan ja Suomen (8:s) ja Ruotsin (5:s) tilanne kohenee. Sen sijaan Yhdysvaltojen, Kanadan ja Australian suhteellinen tilanne heikkenee.

YK:n toimesta on jo pitkään listattu maita inhimillisen kehityksen mittarilla (Human Development Index, HDI). HDI rakentuu kolmelle peruslähtökohdalle, materiaaliselle elintasolle, tiedolle ja pitkälle eliniälle, jotka normeerataan yhteismitallisiksi. Materiaalisen elintason mittauksessa BKT/capita normeerataan vähentämällä kyseisen maan logaritmisesta BKT:sta ($\log[a_i]$) kaikkien maiden logaritminen minimi ($\log[a_{\min}]$) ja jakamalla erotus kaikkien maiden logaritmisesta maksimin ($\log[a_{\max}]$) ja kaikkien maiden logaritmisesta minimin ($\log[a_{\min}]$) erotuksella:

$$\text{BKT-indeksi} = \frac{\log(a_i) - \log(a_{\min})}{\log(a_{\max}) - \log(a_{\min})}$$

Tietoulottuvuus koostuu kahdesta osiosta:

$$\text{Tietoindeksi} = 2/3 * \frac{(b_i - b_{\min})}{b_{\max} - b_{\min}} + 1/3 * \frac{(c_i - c_{\min})}{c_{\max} - c_{\min}}$$

jossa b_i on kyseisen maan aikuisten lukutaitoisten väestöosuus, $b_{\min}$ on kaikkien mukana olevien maiden lukutaitoisten osuuden minimi ja $b_{\max}$ on kaikkien mukana olevien maiden lukutaitoisten osuuden maksimi. Vastaavalla tavalla lasketaan ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen koulutukseen osallistuvien osuuksien perusteella koulutuksen peittävyys.

Taulukko 1. BKT per capita, Senin hyvinvointi-indeksi, inhimillisen kehityksen indeksi (HDI) ja inhimillisen köyhyyden HPI-2-indeksi eräissä OECD-maissa, maiden järjestys vuonna 2007

BKT	Senin indeksi	HDI	HPI-2 ¹
1. USA	NOR	NOR	SWE
2. NOR	DEN	AUS	NOR
3. IRE	IRE	CAN	FIN
4. SWI	USA	IRE	NL
5. DEN	SWE	SWE	DEN
6. AUT	AUT	SWI	GER
7. CAN	SWI	JAP	SWI
8. UK	FIN	NL	CAN
9. NL	JAP	FRA	AUT
10. SWE	NL	FIN	FRA
11. FIN	CAN	USA	JAP
12. BEL	BEL	DEN	AUS
13. AUS	UK	AUT	BEL
14. JAP	GER	UK	UK
15. FRA	AUS	BEL	USA
16. GER	FRA	NZL	IRE
17. ITA	ITA	ITA	ITA
18. NZL	NZL	GER	

¹ = pienin inhimillinen köyhyys, 17 = suurin köyhyys.

Lähde: UNDP, <http://hdrstat.undp.org/indicators/5.html>

Pitkäikäisyyden osoittimenä käytetään syntymähetken elinajanodotetta, ja se normeerataan vastaavalla tavalla kuin BKT-indeksi edellä. Näin kullekin osa-alueelle lasketut indikaattorit summeerataan lopuksi yhteen seuraavalla tavalla:

$$\text{HDI} = 1/3 (\text{elinian indeksi}) + 1/3 (\text{koulutusindeksi}) + 1/3 (\text{BKT/capita-indeksi})$$

HDI-mittariin siirtyminen ei muuta Norjan johtoaasemaa (rikas, pitkäikäinen ja koulutettu kansa), Ruotsin tilanne parantuu ruotsalaisten pitkäikäisyyden vuoksi, ja vastaavasti Tanska, joka BKT:lla mitattuna oli neljännellä sijalla, putoaa heikon elinajanodotteen painamana sijalle 12. Suomen tilanne ei BKT-sijoitukseen verrattuna muutu mutta laskee muutaman sijan Senin mittariin verrattuna (taulukko 1).

Inhimillisen kehityksen indikaattoriin sisältyy ongelmia: kehittyneiden maiden välillä ei koulutuksessa ole oleellisia eroja, siksi kansantulo ja elinajanodote painottuvat. HDI sopinee kenties paremmin kertomaan kehittyvien maiden tilan-

teesta kuin kuvaamaan kehittyneitten maitten välisiä eroja hyvinvoinnissa ja sen jakaantumisessa. Siksi YK:n työryhmä on rakennellut vaihtoehtoisia tapoja mitata inhimillistä kehitystä. Kehittyville ja kehittyneille maille on konstruoitu omat inhimillisen köyhyyden indeksinsä (Human Poverty Index – HPI-1 kehittyville maille ja HPI-2 OECD-maille). HPI-1:ssä on mukana todennäköisyys saavuttaa 40 vuoden ikä, lukutaito, alipainoisten lasten osuus ja puhtaan veden saatavuus, kun taas HPI-2:ssa painotetaan pitkäikäisyyttä, *toiminnallista* lukutaitoa (ymmärtää, mitä lukee), tulonjakoa ja työttömyyttä. Lähtökohtana on siis ajatus, että kehittyneitten maitten hyvinvoinnin mittaamisessa tärkeää on terveys ja sosiaalinen osallisuus, toisin sanoen ihmisten kyky osallistua täysivaltaisina jäsenenä yhteiskuntansa toimintaan; tätä puutteellinen lukutaito, köyhyys ja pitkäaikaistyöttömyys heikentävät. Näiltä osin ajattelu lähenee ruotsalaisen hyvinvointimittauksen resurssiajattelua tai Senin kyvykkyys (capabilities) -teorioita, joissa toki resurssien tai kyvykkyysien lista on paljon pidempi mutta perusfilosofia on sama. Keskeistä hyvinvoinnissa ovat ne resurssit, joita kansalaisilla on aktiivisesti ja autonomisesti asettaa ja joiden avulla he voivat toteuttaa omia elämän tavoitteitaan (ks. esim. Erikson 1993; Sen 1992).

OECD-maiden HPI-2 indeksi on muotoa:

$$\text{HPI-2} = [1/4(P_1^\alpha + P_2^\alpha + P_3^\alpha + P_4^\alpha)]^{1/\alpha}$$

Siinä:

P_1 : syntymähetken todennäköisyys, että ko. henkilö ei saavuta 60 vuoden ikää (kerrottuna 100:lla)

P_2 : niitten aikuisten osuus, joilta puuttuu toiminnallinen lukutaito

P_3 : köyhyysrajan alapuolelle jäävien väestöosuus (köyhyysrajana 50 % väestön keskitulosta)

P_4 : pitkäaikaistyöttömien osuus (yli vuoden jatkunut työttömyys)

α : 3

Tuoreimmassa inhimillisen kehityksen raportissa vuosilta 2007–2008 HPI-2 on laskettu 19 maalle niistä 22 maasta, jotka ovat saaneet korkeimmat HDI-pisteet.

Taulukosta 1 ilmenee mielenkiintoinen kehityskulku. Mitä enemmän pelkän BKT:n lisäksi mittareihin tuodaan muita yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, sitä paremmaksi Pohjoismaiden sijoittuminen muodostuu ja sitä yhtenäisemmäksi pohjoismainen ryväs käy. Vastaavalla ta-

valla Yhdysvaltojen asema heikkenee, ja YK:n inhimillisen köyhyyden mittarilla maa sijoittuu jo selkeästi kehittyneiden OECD-maiden keskitason alapuolella. Ruotsin sijoittuminen on käänteinen Yhdysvaltoihin nähden. Yleisemmällä tasolla voidaan todeta, että jos vertailujen lähtökohtana on utilitaristinen hyötyajattelu, USA:ssa harjoitettu yhteiskuntapolitiikka tuottaa suuremman yhteenlasketun hyödyn kuin Pohjoismaissa keskimäärin. Mitä enemmän siirrytään painottamaan yhteiskunnalliseen uudelleenjakoon ja yhtäläisiin elinmahdollisuuksiin liittyviä asioita, sitä paremmin Pohjoismaat pärjäävät suhteessa muihin maihin.

Tätä taustaa vasten on mielenkiintoista, että pääministeri Matti Vanhanen puhuu ”helpottuneista tuloeroista”. Selkokielellä sanottuna tämä tarkoittanee, että Suomessa tapahtuva tuloerojen kasvu ja suhteellisen köyhyyden lisääntyminen ovat ”helppoja”, koska myös köyhien tulot kasvavat. Tietysti tällainen tilanne on parempi kuin ”vaikeutuneet tuloerot”, toisin sanoen tilanne, jossa tuloerot kasvavat samalla, kun köyhien tulot laskevat. ”Helpottuneitten tuloerojen” korostaminen merkitsee kuitenkin ajatustavallisesti siirtymää kohti utilitaristisempaa politiikkakonseptiota, jossa yhteiskunnallisen hyvän jakaantumisen kysymykset näyttelevät entistä pienempää roolia.

Lasten hyvinvointi

Lasten hyvinvointia on mitattu useilla eri mittareilla. Usein lähtökohtana ovat olleet imeväiskuolleisuus ja eliniänodote. On ajateltu, että imeväiskuolleisuus (tai alle vuoden ikäisten kuolleisuus) kuvaa niitä mahdollisuuksia, joita vastasyntyneellä eri yhteiskunnissa on. Eliniänodote taas on liitetty yleisinhimilliseen tavoitteeseen elää terveenä ja pitkään (ks. Kangas 2000; Kangas & Palme 2005). Lasten kuolleisuudessa (sekä imeväiskuolleisuus että alle vuoden iässä tapahtuneet kuolemat) Ruotsi, Japani, Suomi ja Norja erottuvat omaksi ryhmäkseen hyvin alhaisilla kuolleisuusluvuilla. Tämän rypään jälkeen tulevat joukko Keski-Euroopan maita ja Tanska. Eliniänodotteessa Pohjoismaiden ryhmä hajaantuu enemmän. Japanissa elinajanodote on maailman pisin (82,3 vuotta 2005), ja seuraavina tulevat Sveitsi, Australia ja Ruotsi. Norja on sijalla 7, ja Suomen 78,9 vuotta oikeuttaa sijaan 14 kehity-

tyneimpien 18 OECD-maan joukossa. Tanska ja Yhdysvallat, joissa elinajanodote on 77,9 vuotta, tulevat viimeisinä. (UNDP 2008.) Suomen kohdalla on toki korostettava, että toisen maailmansodan jälkeen eliniänodote on Suomessa lisääntynyt kolmanneksi nopeimmin Japanin ja Italian jälkeen (mortality.org, 2008). Sukupuolen mukaisessa tarkastelussa huomataan, että suomalaiset naiset sijoittuvat samaan pitkäikäiseen ryhmään ruotsalaisten ja norjalaisten naisten kanssa. Tanskalaisten naisten elinajanodote on muihin maihin verrattuna suhteellisen alhainen. (Mortality.org, 2008). Koska elinajanodote ja imeväiskuolleisuuden vaikutus on otettu jo huomioon edellä kuvatuissa indekseissä (HDI ja HPI-2), näitä mittareita ei enää tässä jaksossa käsitellä erillisinä lohkoinaan.

UNICEF julkaisi vuonna 2007 raportin lasten hyvinvoinnista kehittyneissä maissa. Lähtökohdana oli laaja hyvinvoinnin käsite, joka pohjautui kuuteen eri ulottuvuuteen, jotka ovat materiaallinen hyvinvointi, terveys ja turvallisuus, koulutus, perhe- ja kaverisuhteet, riskikäyttäytyminen ja subjektiivinen hyvinvointi.

Materiaalinen hyvinvointi koostuu kolmesta osiosta, jotka ovat 1) niitten lasten osuus, joiden perheen tulot jäävät alle 50 prosentin kansallisesta keskitulosta, 2) sosiaalinen ja kulttuurinen deprivatio (niitten lasten prosenttiosuus, jotka ovat kärsineet matalasta tulotasosta 11-, 13- ja 15-vuotiaina; niitten lasten osuus, joilta 15-vuotiaina puuttuivat oleelliset koulunkäynnin edellytykset [oma työpöytä, rauhallinen tila, taskulaskin, tietokone, koulukirjat]; niitten lasten osuus, joiden kotona oli vähemmän kuin 10 kirjaa), 3) niitten lasten prosenttiosuus, joilla ei ole työssä käyvää huoltajaa. Materiaalinen hyvinvointi on siis käsitetty paljon laajemmin kuin perinteisen köyhyysmittauksen mielessä, ja painopistettä on siirretty kohti kulttuurisen köyhyyden ja sosiaalisen deprivatian käsitettä.

Terveys- ja turvallisuusosio on niin ikään useiden eri indikaattoriryppäitten kooste. Imeväiskuolleisuus ja alhainen syntymäpaino muodostavat lähtökohdan, jota täydennetään rokotusohjelmien peittävytydellä (immuniteetti rokotteella estettäviä tauteja vastaan) sekä onnettomuuksissa tai väkivallanteoissa kuolleiden lasten ja nuorten prosenttiosuudella.

Koulutus ottaa huomioon sekä koulusaavutukset että koulutukseen osallistumisen ja nuorten itselleen asettaman tavoitetason. Matematiikassa, lu-

kemisessa ja luonnontieteissä saavutettuja PISA-tuloksia täydennetään koulutukseen osallistumisella (koulutuksessa olevien 15–19-vuotiaitten prosenttiosuus), koulupudokkaiden osuudella (15–19-vuotiaat, jotka eivät ole koulutuksessa tai töissä) sekä nuorten työhön liittyvällä tavoitetasolla (niitten nuorten prosenttiosuus, joiden ammattitavoitteet eivät edellytä korkeampaa koulutusta).

Perhesuhteissa tarkastellaan sitä, kuinka suuri osuus lapsista elää 1) yhden huoltajan kotitalouksissa tai 2) sijaisperheessä, sitä, kuinka usein perheessä 3) syödään yhdessä ja 4) vietetään yhdessä vapaa-aikaa sekä 5) kuinka suuri osa lapsista ja nuorista pitää kavereitaan ystävällisinä ja avuliaina.

Riskikäyttäytyminen on jaettu kolmeen eri ulottuvuuteen, jotka ovat terveyskäyttäytyminen (syökö aamiaista, syökö päivittäin hedelmiä, osallistuuko aktiivisesti liikuntaan, onko ylipainoinen), riskikäyttäytyminen (tupakoivien prosenttiosuus, alkoholin käyttö, kannabiksen käyttö, sukupuolikäyttäytyminen, teiniraskauksien yleisyys) ja väkivallan kokemus (niitten osuus, jotka viimeksi kuluneen vuoden aikana ovat osallistuneet tappeluun, ja niitten osuus, joita kahden viime kuukauden aikana on kiusattu).

Lasten subjektiivista hyvinvointia kartoitettiin joukolla mielipidekysymyksiä siitä, pitävätkö lapset terveydentilaansa hyvänä vai huonona, pitävätkö he koulunkäynnistä, kuinka tyytyväisiä he yleensä ovat elämäänsä ja tuntevatko he itsensä yksinäisiksi ja ulkopuolisiksi.

Kaikilla näillä kuudella ulottuvuudella yksittäiset indikaattorit on normeerattu yhteismitallisiksi, ja lopulta maat on asetettu kullakin ulottuvuudella paremmuusjärjestykseen. Tulokset selviävät taulukosta 2. Pohjoismaat selviävät materiaallisen toimeentulon ulottuvuudella erittäin hyvin, mikä tiedetään jo aiemmista lasten köyhyyttä luotavista tutkimuksista: Pohjoismaissa on vähän lapsiköyhyyttä ja absoluuttisesti ottaen köyhien lapsiperheitten tulotaso on korkeampi kuin muissa maissa (ks. esim. Gottschalk & Smeeding 1997; Bradbury & Jäntti 1999; Bradbury & al. 2001).

Sen sijaan Pohjoismaat eivät pärjää kovinkaan hyvin perhe- ja ystävyysuhteissa ja subjektiivisessa hyvinvoinnissa. Pohjolan maiden sijoitusta perhesuhteissa heikentää suuri yksinhuoltajaperheissä asuvien lasten osuus. Lisäksi Suomen sijoitusta painaa alaspäin se, että Suomessa perheet näyttävät syövän yhdessä paljon harvemmin kuin muissa maissa. Suomessa noin 60 prosenttia nuorista ilmoittaa syövänsä pääaterian perheen-

Taulukko 2. Lasten hyvinvointi 2005, maitten järjestys eri indikaattoreilla

Yhteispisteet	Materiaalinen hyvinvointi	Terveys ja turvallisuus	Koulutus	Perhe- ja ystäväsuhteet	Riski-käyttäytyminen	Subjektiviinen hyvinvointi
1. SWE	SWE	SWE	BEL	ITA	SWE	NL
2. NL	NOR	NL	CAN	NL	NL	AUT
3. FIN	FIN	FIN	FIN	SWI	IRE	IRE
4. DEN	DEN	DEN	SWE	BEL	DEN	SWI
5. SWI	SWI	ITA	NL	IRE	FIN	SWE
6. NOR	CAN	FRA	IRE	DEN	ITA	NOR
7. IRE	BEL	NOR	DEN	NOR	GER	GER
8. ITA	AUT	SWI	GER	FRA	SWI	ITA
9. BEL	FRA	GER	NOR	GER	NOR	FIN
10. GER	NL	UK	USA	SWE	FRA	DEN
11. CAN	GER	CAN	SWI	AUT	AUT	CAN
12. FRA	ITA	BEL	UK	FIN	CAN	BEL
13. AUT	USA	IRE	FRA	CAN	BEL	FRA
14. USA	UK	AUT	AUT	USA	USA	UK
15. UK	IRE	USA	ITA	UK	UK	

sä kanssa; tämä on OECD-maiden alhaisin luku. Italiassa vastaava luku on yli 90 prosenttia. (UNICEF 2007, 24.) Vastaavasti suomalaisen lasten sijoittumista subjektiivisen hyvinvoinnin mittarilla rasittaa se, että vain alle 10 prosenttia koululaisista ilmoittaa pitävänsä koulunkäynnistä, mikä sekkin osuus on mukana olevien maiden alhaisin. Tanskan heikohko sijoittuminen subjektiivisen hyvinvoinnin mittarilla selittyy puolestaan siitä, että tanskalaisista nuorista varsin monet eivät pidä terveydentilaansa hyvänä, mikä on yllättävä tulos siihen nähden, että varsinaisella terveystietarilla Tanska sijoittui hyvin.

Jos maiden sijoitukset taulukossa 2 lasketaan yhteen, näiden yhteispisteitten perusteella Pohjoismaat sijoittuvat 15 maan vertailussa hyvin. Ruotsi ja Hollanti saavat parhaat pisteet. Suomi ja Tanska sijoittuvat seuraavaan kategoriaan. Norjan yhteispistemäärä oikeuttaa kuudenteen sijaan. Angloamerikkalaisista maista parhaiten selviää Irlanti. UNICEF:n vertailun mukaan lasten tilanne Yhdysvalloissa ja Englannissa näyttää kaikkein heikoimalta, mikä vastaa pitkälti tulonjakotutkimusten tuottamia tuloksia (ks. lisproject.org, 2008).

Subjektiviinen hyvinvointi

Yksi keskeinen hyvinvointimittauksen kiistakysymys on liittynyt siihen, tulisiko arvioida objektiivisia

olosuhteita (esim. BKT, elinajanodote yms.) vai kansalaisten kokemuksia (esim. ihmisten tyytyväisyys elämäänsä). Edellä kansantuloa luotavassa osiossa painopiste oli objektiivisissa oloissa, kun taas lasten hyvinvoinnin mittareissa käytettiin kumpaakin lähestymistapaa. Viimeaikaisessa yhteiskuntatutkimuksessa on aiempaa enemmän alettu kiinnostua myös puhtaasti subjektiivisista ulottuvuuksista. Yksi syy tähän on uusien, entistä vertailukelpoisempien aineistojen saatavuus. Eurooppalainen sosiaalitutkimus (European Social Survey, ESS) sisältää joukon vastaajien kokemuksiin perustuvia hyvinvointikysymyksiä. Lisäksi on meneillään useita pelkästään onnellisuuden keskittyviä tutkimushankkeita (esim. Veenhoven 1993 & 1996; Seligman 2002). Ennen muuta taloustieteilijät näyttävät innostuneen onnellisuudesta (ks. Bradbury 2008).

ESS:n vuoden 2002 tietojen pohjalta on mahdollista arvioida eräitä subjektiivisen hyvinvoinnin alueita. Valitettavasti tietoja on saatavilla vain Euroopan maista, mutta tiedot riittänevät asettamaan pohjoismaalaisten mielipiteet omasta elämästään kansainväliseen perspektiiviin. ESS:ssä on kartoitettu eurooppalaisten tyytyväisyyttä omaan elämäänsä kysymyksellä ”Kuinka tyytyväinen olette elämäänne kokonaisuutena?”. Haastateltavat saivat vastata asteikolla 0–10; siinä 0 = erittäin tyytymätön ja 10 = erittäin tyytyväinen. Maat on järjestetty tyytyväisyys- ja onnellisuuskysymyksiin an-

nettujen vastausten keskiarvojen perusteella taulukkoon 3. Tanskalaiset ovat sekä tyytyväisimpiä että onnellisimpia. Sveitsi on kummallakin mittarilla toisena, Suomi kolmantena ja Ruotsi neljäntenä. Myös Norja sijoittuu kärjen tuntumaan.

Onnellisuutta mittaava kysymys oli hyvin samantapainen kuin tyytyväisyyskysymys ("Kuinka onnellinen olette?"), ja vastausvaihtoehdot olivat samat kuin edellä. Tyytyväisyys elämään ja onnellisuus kulkevat käsi kädessä (muuttujien välinen korrelaatio koko ESS-yksilöaineistossa on .68**) ja maiden välinen järjestys on lähes identtinen kummallakin muuttujalla. Siksi pelkän onnellisuutta käsittelevän kysymyksen sijaan taulukkoon 3 otettiin mukaan Ruth Veenhovenin (1993 & 1996 & 2006) onnellisen elämän odote (happy life expectancy, HLE), jossa kunkin maan elinajanodote on kerrottu maan keskimääräisellä onnellisuudella. Tanskalaiset ovat onnellisimpia, mutta koska heidän elinajanodotteen sa on lyhempi kuin suhteellisen onnellisilla sveitsiläisillä, Sveitsi sijoittuu Veenhovenin indeksissä ensimmäiseksi. Onnellisuuden painottaminen pitkäikäisyydellä laskee myös Suomen sijoitusta: onnellisuuden suhteen Suomi olisi sijalla kolme, mutta koska suomalaisten elinikä verrattuna eräisiin muissa "onnellisissa maissa" asuviin on lyhyempi, Suomi menettää asemiaan. Esimerkiksi "onnettomampi" Ruotsi sijoittuu paremmin. Japanilaiset, pitkäikäisyydestään huolimatta, sijoittuvat onnellisen elinajan mittarin hännille.

Sosiaaliset suhteet ovat yksi tärkeä hyvinvointikomponentti. Ihmisen minuu rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Siksi sosiaaliset suhteet ovat olleet vahvasti esillä pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa ja laajemminkin (Alldard 1976; Erikson & Åberg 1987). Kansainvälisiä, vertailukelpoisia aineistoja on ollut kuitenkin niukalti saatavilla. Tässä suhteessa ESS paikkaa ongelmaa, joskin sosiaalisia suhteita käsitteleviä kysymyksiä eurooppalaisessa sosiaalitutkimuksessa on verrattain vähän. Taulukkoon 3 on summeerattu maiden järjestys kahden sosiaalisuutta luotaavan kysymyksen ("Kuinka usein tapaatte ystäviäanne?" ja "Verrattuna muihin samanikäisiin, kuinka usein osallistutte erilaisiin sosiaaliin toimintoihin?") keskiarvojen pojalta. ESS:ssä tiedustellaan myös, puuttuvatko vastaajalta läheiset ja luottamukselliset ihmissuhteet. Periaatteessa tämä kysymys olisi voitu yhdistää edellä mainittuihin kahteen kysymykseen. Tulokset eivät olisi kuitenkaan oleellisesti muuttuneet. Pohjoismais-

sa 14 prosenttia vastaajista ilmoitti, että heillä ei ole luottamuksellisia ihmissuhteita. Muissa maa-ryhmissä yksinäisten osuus oli suurempi. Skandinavian maat sijoittuvat sosiaalisten suhteitten mittarilla yhtenäisenä ryhmänä kärkeen, kun taas Suomen sijoitus on jonkin verran heikompi. Sama pätee myös erilaisissa vapaaehtoisjärjestöissä toimimiseen (Fridberg & Kangas 2008).

Fyysisen turvallisuuden ja koskemattomuuden takaaminen kansalaisille on pieniin yhteinen nimitäjä, minkä kaikki poliittisesta taustasta riippumatta ovat valmiita hyväksymään valtion perustehtäväksi. Eläminen turvattomissa olosuhteissa ja pelossa mitätöi muiden hyvinvoinnin osatekijöiden vaikutusta. Terveystä tai varallisuudesta ei ole iloa, jos niitä ei ympäristön vaarallisuuden vuoksi voida hyödyntää. Turvattomuus vähentää hyvinvointia ja kaventaa elämää. Siksi henkilökohtainen turvallisuus on ollut tärkeällä sijalla mitattaessa kansalaisten kokemaa hyvinvointia (Erikson & Uusitalo 1987).

Turvallisuutta voitaisiin luodata objektiivisilla mittareilla mm. tarkastelemalla rikosten määrää eri maissa. Tässä asiaa lähestytään ESS:n kysymyksellä "Kuinka turvallista asuinalueellanne on liikkua yksin pimeällä?". Yleisenä tulemana kaikissa maissa on, että nuoret ja vanhat, sairast ja köyhät tuntevat enemmän pelkoa kuin keskiikäiset hyvätuloiset. Maiden välillä on kuitenkin huomattavia eroja pelkokokemuksissa. Pohjoismaat yhdessä Itävallan kanssa näyttävät kansalaismielipiteen mukaan olevan Euroopan turvallisimpia maita (taulukko 3). Sen sijaan Irlannissa ja Englannissa pelätään selkeästi enemmän kuin muissa EU-maissa. Turvallisuuden tunteen ja tulonjaollisen eriarvoisuuden välillä on vahva korrelaatio ($r = .76^{**}$): mitä suurempi on tulonjaollinen eriarvoisuus, sitä yleisempää on pelko. Englannissa hyväosaiset pelkäävät enemmän kuin huono-osaiset Pohjoismaissa.

Viimeaikaisessa yhteiskuntatutkimuksessa sosiaalinen pääoma on ollut ahkerassa käytössä. Vaikka itse sosiaalisen pääoman käsite on jossain määrin hämärä (keskustelusta ks. Putnam 1993 & 2000), sosiaaliseen pääomaan näyttää liittyvän elementtejä, jotka edesauttavat ihmisten hyvinvointia (esim. Hyypä & Mäki 2001; Kawachi & Kennedy 2006). Yleensä sosiaalisen pääomaan määrää on mitattu luottamuksella (Cook 2001; Scheepers & al. 2002) ja ns. yleistä luottamusta (generalized trust) on operationalisoitu kolmella kysymyksellä, jotka on sisällytetty myös ESS-lomakkeisiin:

Taulukko 3. Subjektiiivinen hyvinvointi: tyytyväisyys elämään, sosiaaliset suhteet, turvallisuuden kokeminen ja sosiaalinen pääoma.

Tyytyväisyys	Onnellisen elämän odote (HLE)	Sosiaaliset suhteet	Turvallisuus	Sosiaalinen pääoma
1. DEN	SWI	NOR	DEN	DEN
2. SWI	DEN	DEN	AUT	NOR
3. FIN	AUT	SWE	NOR	FIN
4. SWE	SWE	FRA	FIN	SWE
5. NOR	AUS	NL	SWE	IRE
6. NL	CAN	SWI	SWI	SWI
7. AUT	FIN	FIN	NL	NL
8. IRE	NOR	AUT	BEL	UK
9. BEL	NL	UK	FRA	AUT
10. UK	IRE	IRE	ITA	GER
11. GER	USA	BEL	GER	BEL
12. ITA	BEL	GER	IRE	FRA
13. FRA	NZL	ITA	UK	ITA
14.	GER	-	-	-
15.	UK	-	-	-
16.	ITA	-	-	-
17.	FRA	-	-	-
18.	JAP	-	-	-

Lähteet: HLE: Veenhoven 2006; sosiaaliset suhteet, turvallisuus ja sosiaalinen pääoma: European Social Survey -data 2002; Fridberg & Kangas 2008

1. Useimpiin ihmisiin voi luottaa vs. koskaan ei voi olla riittävän varovainen.

2. Useimmat ihmiset yrittävät hyötyä sinusta vs. olla reiluja.

3. Useimmat ihmiset ovat avuliaita vs. ajavat vain omaa etuaan.

Nämä kolme kysymystä sulautettiin yhdeksi yleisen luottamuksen indikaattoriksi, ja maiden välinen järjestys näin mitattuna sosiaalisen pääoman osalta on esitetty taulukossa 3. Kuten taulukosta selviää, Pohjoismaat muodostavat yhtenäisen rypään ja erottuvat muista maista suuren luottamuksen yhteiskuntina. Pohjoismaalaiset eivät luota pelkästään toisiinsa (ks. Cook 2001), vaan he luottavat keskimääräistä enemmän myös omiin kansallisiin instituutioihinsa (poliisi, oikeuslaitos, parlamentti jne.; Rothstein 1998). Pohjoismaat yhdessä Hollannin kanssa ovat korkean luottamuksen yhteiskuntia.

Subjektiiivisiin kysymyksiin perustuvien mitareiden mukaan tanskalaiset ovat kaikin puolin maailman tyytyväisin kansa. Norjalaiset ja ruotsalaiset jakavat seuraavat mitalisijat. Sveitsi rikkoo yhtenäisen pohjoismaisen rintaman sijoittumalla Ruotsin ja Suomen väliin. Yhtä kaikki Pohjoismaat sijoittuvat edellä kuvatun kaltaisessa, sub-

jektiiivisiin arvioihin perustuvissa vertailussa varsin hyvin.

Sukupuolten tasa-arvo

Kaikkia edellä kuvattuja tarkasteluita voidaan moittia karkeiksi, ylimalkaisiksi ja sukupuolen suhteen sokeiksi. Lähtökohtana on ollut maa, eikä maan sisäisiin hyvinvoinnin jakaumiin ole kiinnitetty huomiota. Kaikki taulukossa 3 esitetyt tarkastelut olisi kyllä voitu erikseen täsmentää tiettyihin alaryhmiin ja saada näin analyysiin lisää tarkkuutta mm. sen suhteen, miten naisten ja miesten hyvinvointi jakaantuu. Yksi tapa lähestyä sukupuolten välistä eriarvoisuutta on katsoa, miten tasa-arvoisia eri maiden sosiaaliset järjestelmät ovat. World Economic Forum (2007) kehittämä globaali sukupuolikuilu tai globaali tasa-arvoindeksi (*the global gender gap*, GGG) on mittari, joka mittaa kehittyneiden ja kehittyvien maiden taloudellisten, koulutuksellisten, poliittisten ja terveydellisten resurssien jakaantumista sukupuoliperspektiivistä. Lähtökohtana ovat pitkälti Senin (1992 & 2001) ajatukset kyvykkyyksistä (*capabilities*). Taulukkoon 4 kehittyneet

Taulukko 4. Globaali tasa-arvoideksi (Global Gender Gap, GGG) 2007

GGG:n kokonaispisteet	Talous	Koulutus	Terveys	Poliittinen osallisuus
1. SWE	SWE	AUS	AUT	SWE
2. NOR	NZL	BEL	FIN	FIN
3. FIN	NOR	DEN	FRA	NOR
4. NZL	AUS.	FRA	USA	GER
5. GER	CAN	IRE	JAP	IRE
6. DEN	USA	UK	BEL	NZL
7. IRE	DEN	NOR	CAN	NL
8. UK	FIN	NZL	NOR	UK
9. NL	GER	FIN	SWI	DEN
10. AUS	UK	CAN	GER	AUT
11. CAN	SWI	SWE	NZL	BEL
12. BEL	BEL	ITA	UK	AUS
13. AUT	IRE	GER	NL	CAN
14. USA	NL	NL	AUS	SWI
15. SWI	FRA	JAP	SWE	FRA
16. FRA	AUT	USA	IRE	USA
17. ITA	JAP	AUT	ITA	ITA
18. JAP	ITA	SWI	DEN	JAP

18 OECD-maata on asetettu GGG-pistemäärien mukaiseen paremmuusjärjestykseen (niissä tapauksissa, joissa useammalla maalla on sama sijaluku GGG:n alaindeksissä, maat on listattu aakkosjärjestyksen mukaan).

GGG-indeksi koostuu neljästä osiosta. Ensimmäiseen osioon, taloudellinen osallistuminen, on summeerattu viisi työelämää ja palkkausta valottavaa indikaattoria (naisten työvoimaosuus, palkkatasa-arvo, ansioiden tasa-arvo, naisten osuus taloudellisissa johtotehtävissä ja naisten osuus tekniikan alan työtehtävissä). Toinen osio, koulutuksellinen tasa-arvo, koostuu naisten lukutaidosta, osallistumisesta ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen koulutukseen. Terveysosioon on summattu syntyneitten tyttölasten osuus sekä terveitten vuosien odote. Poliittisen vallan mittari puolestaan sisältää naisten parlamentti- ja ministeripaikkaosuuden sekä naispresidentti- ja pääministerivuodet. Jotta nämä indeksit ja niitten pohjana olevat alaindeksit saataisiin vertailukelpoiksi, ne kaikki on aluksi muutettu suhdeluvuiksi (naisten luvut suhteessa miesten vastaaviin lukuihin) ja sitten normalisoitu jakamalla kukin indikaattori keskihajonnallaan.

Edellä kuvatulla tavalla rakennetulla GGG-indeksillä parhaat pisteet saavat Ruotsi, Norja ja Suomi. Tanskan kokonaissijoitusta heiken-

tää tanskalaisten naisten huono terveys. Yllättäen myös terveydestään kuulut ruotsalaiset sijoittuvat yllättävän heikosti ja taas suomalaiset ja amerikkalaiset yllättävän hyvin terveystittarilla. Selitys näihin yllättäviin tuloksiin on se, että kyseessä on suhteellinen tarkastelu. Tämä merkitsee sitä, että koska suomalaiset naiset suhteessa suomalaisiin miehiin ovat terveempiä kuin ruotsalaiset naiset suhteessa ruotsalaisiin miehiin, Suomi (ja USA) sijoittuu Ruotsia paremmin. Absoluuttisesti ottaen sekä ruotsalaiset miehet että naiset ovat kuitenkin suomalaisia ja yhdysvaltalaisia terveempiä (OECD, 2007).

Pohjoismaat – maailman paras kolkka?

Erilaiset indeksit johtavat jossain määrin erilaisiin lopputuloksiin maitten paremmuusjärjestyksestä, mutta vain osittain. Eri mittareiden välillä on suhteellisen hyvä yhtäpitävyys, kuten taulukon 5 korrelaatiomatriisista ilmenee. Bruttokansatuote on vahvasti yhteydessä Senin mittariin mutta sen sijaan yhteys inhimillisen kehityksen (HDI) ja köyhyyden (HPI-2) välillä on heikompi. Korrelaatioiden pohjalta näyttää siltä, että rikkaiden maiden ihmiset ovat tyytyväisiä ja heidän onnellisen elinajanodotteensa (HLE) on korkea ja luottamus

Taulukko 5. Hyvinvointimittareiden väliset korrelaatiot (Spearmanin järjestyskorrelaatio)

	BKT	Sen	HDI	HPI-2	Lapset	Tyytyväisyys	HLE	Sosiaaliset suhteet	Turvallisuus	Sosiaalinen pääoma
Sen	.86**									
HDI	.48*	.46								
HPI-2	.11	.38	.30							
Lapset	-.01	.35	.37	.65**						
Tyytyv.	.66*	.79**	.49	.65*	.71**					
HLE	.56*	.54	.42	.51	.49	.91**				
Sos. suht	.50	.60*	.69**	.73**	.46	.60*	.52			
Turva	.41	.63*	.30	.68**	.46	.74**	.78**	.67*		
Sos. pääoma	.73**	.88**	.63*	.63*	.62*	.86**	.70*	.68*	.58	
GGG	.11	.28	.12	.64**	.51	.46	.33	.39	.25	.75**

(= sosiaalinen pääoma) kanssaihmiin on vahvaa. Myös Senin indeksillä on vahva yhteys sosiaaliseen pääomaan ja kansalaisten kokemaan tyytyväisyyteen. ”Kovista”, BKT-pohjaisista indekseistä inhimillinen köyhyys on voimakkaimmin sidoksissa ”pehmeämpiin” subjektiivisiin hyvinvointimittareihin (tyytyväisyys, sosiaaliset suhteet, turvallisuuden tunne ja sosiaalinen pääoma). Tämän lisäksi ne maat, jotka sijoittuvat hyvin köyhyysmittarilla (vähän köyhiä), saavat parhaat tasa-arvopisteet (GGG) ja takaavat parhaat lähtökohdat lasten kehitykselle. Subjektiiviset mittarit ovat vahvasti korreloituneita keskenään. Sen sijaan sukupuolten tasa-arvomittari on suhteellisen irrallinen muista indikaattoreista.

Mikäli eri mailla lasketaan yleisindeksi kaikkien taulukossa 5 olevien erillisten mittarien sijoitusten pohjalta, Pohjoismaat valtaavat kärki-paikat. Norja sijoittuu parhaiten. Seuraavana listalla ovat Ruotsi, Tanska ja Suomi. Sveitsi, Hollanti ja Irlanti ovat Suomen lähituntumassa. Alempaan keskiryhmään kuuluvat Itävalta, Belgia ja Saksa. Englanti, Ranska ja Italia jäävät ranking-listan hännille. Tilanne ei muutu oleellisesti, vaikka maiden välinen järjestys muodostetta-

TIIVISTELMÄ

Olli Kangas: Pohjoismaat – maailman paras kolikka?

Tässä artikkelissa tarkastellaan empiirisesti, missä määrin Pohjoismaat ovat maailman paras kolikka. Artikkelissa luodetaan eräitä kansainvälisesti käytettyjä hyvinvoinnin indikaattoreita ja katsotaan, miten eri maat näillä mittareilla sijoittuvat. Artikkelissa maat sijoitetaan paremmuusjärjestykseen kansantulolla, Amartya Senin hyvinvointi-indeksillä, YK:n inhimillisen kehityksen mitalla, YK:n inhimillisen köyhy-

siin neljän pääkomponentin – taloudellinen tilanne ($([BKT+Sen+HDI+HPI-2])/4$), subjektiivinen hyvinvointi ($([tyytyväisyys + HLE + sosiaaliset suhteet + turvallisuus + sosiaalinen pääoma])/5$), lasten hyvinvoinnin ja globaalien tasa-arvon – pohjalta. Näiden neljän päämittarin sijoituksilla mitattuna Norja menettää ensimmäisen sijansa Ruotsille ja Irlanti kiihi Hollannin ja Sveitsin ohi. Myös Englannin sijoitus parantuu muutaman sijan. Näistä muutoksista huolimatta vertailun perussanoma on selvä: Pohjoismaat pärjäävät tämältyyppisissä vertailuissa erittäin hyvin. Pohjoismaat sijoittuvat kärkeen myös subjektiivisen hyvinvoinnin, tyytyväisyyden, onnellisuuden ja sosiaalisten suhteitten mittareilla, mitä voi pitää valitsevia uskomuksia vasten yllättävänä. Kenties kansainvälisesti käytetyt mittarit eivät mittaa oikein todellisuutta, tai sitten stereotyyppinen kuva pohjoismaalaisista sään pieksemänä, synkkinä ja verottajan piinaamina kansoina on väärä. Voisivatko Pohjoismaat olla maailman paras kolikka? Ainakin vakiintuneitten hyvinvointimittareitten perusteella etenkin Skandinavian maat pärjäävät erittäin hyvin ja Suomikin kohtalaisesti.

den mittarilla, UNICEF:n lasten hyvinvoinnin indikaattorilla sekä Euroopan sosiaalitutkimuksen mukaisilla tyytyväisyys-, turvallisuus- ja sosiaalisen pääoman muuttujilla. Näiden ohella tarkastellaan Ruth Veenhovenin onnellisuusmittaria ja World Economic Forumin rakentamaa globaalia sukupuolten tasa-arvoindeksiä. Mainittujen mittareiden vertailu osoittaa, että Pohjoismaat sijoittuvat erittäin hyvin. Norja jakaa ensimmäisen sijan Ruotsin kanssa Tanskan ja Suomen sijoituksessa seuraaville sijoille.

KIRJALLISUUS

- ALLARDT, ERIK: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY, 1976
- ANDERSEN, TORBEN M. & HOLMSTRÖM, BENGT & HONKAPOHJA, SEPPO & KORKMAN, SIXTEN & HANS TSON SÖDERSTRÖM & JUHANA VARTIAINEN: The Nordic Model. Embracing globalization and sharing risks. Helsinki: Taloustieto, 2007
- BARDBURY, BRUCE: Life Goals Matter to Happiness: A Revision of Set-Point Theory. *Social Indicators Research* 86 (2008): 2, 213–231
- BRADBURY, BRUCE & JÄNTTI, MARKUS: Child Poverty across Industrialized Nations. *Occasional Papers EPS 71*. Florence: UNICEF, 1999
- BRADBURY, BRUCE & JENKINS, STEPHEN & MICKLEWRIGHT, JOHN: The Dynamics of child poverty in industrialized countries. Cambridge: Cambridge University Press, 2001
- COOK, KAREN (ed.): *Trust in Society*. New York: Russell Sage Foundation, 2001
- ERIKSON, ROBERT: Descriptions of inequality: The Swedish approach to welfare research. P. 67–83. In: Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (eds): *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press, 1993
- ERIKSON, ROBERT & UUSITALO, HANNU: The Scandinavian approach to welfare research. P. 177–193. In: Erikson, Robert & Hansen, Erik-Jørgen & Ringen, Stein & Uusitalo, Hannu (eds): *The Scandinavian Model. Welfare state and welfare research*. Armonk, New York & London: M.E. Sharpe, 1987
- ERIKSON, ROBERT & ÅBERG, RUNE (eds): *Welfare in transition*. Oxford: Clarendon Press, 1987
- ESPING-ANDERSEN, GÖSTA: Three worlds of welfare capitalism. Policy Press, 1990
- EUROPEAN UNION. http://www.library.uiuc.edu/edx/EU/social_indstats.htm (ladattu 15.4.2008)
- FRIDBERG, TORBEN & KANGAS, OLLI: Social capital. In: Hjerm, Mikael & al. (eds): *The Nordic Exceptionalism*. Cheltenham: Edward Elgar, 2008
- FRTZELL, JOHAN & LUNDBERG, OLLE (eds): *Health Inequalities and Welfare Resources*. Bristol: Policy Press, 2007
- GOTTSCHALK, PETER & SMEEDING, TIMOTHY: Cross-National Comparisons of Earnings and Income Inequality. *Journal of Economic Literature* XXXV (1997): June, 633–687
- HYYPÄ, MARKKU & MÄKI, JUHANI: Individual level relationship between social capital and self-related health in a bi-lingual community. *Preventive Medicine* 32 (2001): 1, 148–155
- KANGAS, OLLI: Distributive justice and social policy: some reflections on Rawls and income distribution. *Social Policy and Administration* 34 (2000): 5, 2–20
- KANGAS, OLLI & PALME, JOAKIM (eds): *Social policy and economic development in the Nordic countries*. London: Palgrave Macmillan, 2005
- KAUTTO, MIKKO & FRITZELL, JOHAN & HVINDEN, BJØRN & KVIST, JON & UUSITALO, HANNU (eds): *Nordic Welfare States in the European Context*. London and New York: Routledge, 2001
- KAWACHI, ICHIRO & KENNEDY, BRUCE: *The Health of Nations: Why Inequality is Harmful to Your Health*. New York: The New Press, 2006
- KORPI, WALTER: Eurosclerosis and the sclerosis of objectivity: On the role of values among economic policy experts. *The Economic Journal* 106 (1996): 439, 1727–1746
- MORTALITY.ORG: <http://www.mortality.org> 2008 (ladattu 10.4.2008)
- OECD: *Health at Glance*. OECD indicators. Paris: OECD, 2007
- OECD: http://www.oecd.org/document/24/0,2340,fr_2825_497118_2671576_1_1_1_1,00.html (ladattu 5.3.2008)
- PUTNAM, ROBERT: *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press, 1993
- PUTNAM, ROBERT: *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster, 2000
- RAWLS, JOHN: *A theory of Justice*. Harvard: The Belknap Press of Harvard University Press, 1971.
- RAWLS, JOHN: *Political Liberalism*, New York, NY: Columbia University Press, 1993
- ROTHSTEIN, BO: *Just institutions matter: the moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998
- SCHEEPERS, PEER & GROTENHUIS, TE & GELISSEN, JOHN: Welfare states and dimensions of social capital. *European Societies* 4 (2002): 2, 185–207
- SELIGMAN, MARTIN: *Authentic happiness: using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfilment*. New York: Free Press, 2002
- SEN, AMARTYA: Poverty: An ordinal approach to measurement. *Econometrica* 44 (1976): 2, 219–231
- SEN, AMARTYA: *Choice, Welfare and Measurement*. Oxford: Basil Blackwell, 1982
- SEN, AMARTYA: *Inequality reexamined*, Oxford: Clarendon Press, 1992
- SEN, AMARTYA: *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press, 2001
- WORLD BANK: <http://www.ciesin.columbia.edu/IC/wbank/sid-home.html> (ladattu 20.3.2008)
- WORLD ECONOMIC FORUM: *The Global Gender Gap report 2007*. Geneva: World Economic Forum, 2007
- UNITED NATIONS: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/socind/> (ladattu 20.3.2008)
- UNDP: *Human Development Report 2007–2008*. New York & Oxford: Oxford University Press, 2008
- UNDP: <http://hdrstat.undp.org/indicators/5.html> (ladattu 20.3.2008)
- UNICEF: *Child poverty in perspective: an overview of child-wellbeing in rich countries*. Florence: Innocenti Research Centre, 2007.
- VEENHOVEN, RUTH: *Happiness in nations, subjective appreciation of life in 56 nations, 1946–92*. Rotterdam: Erasmus University Press, 1993
- VEENHOVEN, RUTH: *Happy Life Expectancy. A comprehensive indicator of quality of life in nations*. *Social Indicators Research* 39 (1996): 1, 1–39
- VEENHOVEN, RUTH: *Happy life years in 95 nations 1995–2005*. World Database of Happiness, Rank report 2006-2b. <http://www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl> (ladattu 10.4.2008).